

Джордж Орвелл

КОЛГОСП ТВАРИН

Розділ 1

Містер Джонс, господар ферми «Панський Хутір», замкнув курники на ніч, але так наклюкався, що геть забув про лази для молодняка. Погойдуючись з боку в бік і виробляючи якісь чудернацькі па з ліхтарем у руках, він так-сяк доплентався до будинку, скинув чоботи біля задніх дверей, налив собі останній (але тільки на сьогодні, ясна річ) кухоль пива з бочки на кухні і почимчикував до ліжка, де вже голосно хропіла місіс Джонс.

Тільки-но світло у спальні згасло, у всіх господарських будівлях ферми почалося шорхання та метушня. Протягом усього дня ходили чутки про те, що Старійшина, призовий кнур середньої білої породи, минулої ночі бачив дивний сон і хотів поділитися ним з іншими тваринами. Було вирішено провести збори у великому сараї одразу як містер Джонс припинить тинятися двором і вляжеться спати. Старійшина (так його всі називали, хоча на виставках він виступав під псевдонімом «Віллінгдонський красень») був настільки шанованим кнуром на фермі, що кожна

тварина була готова пожертвувати годиною сну, щоб послухати, що він скаже.

У дальньому кутку великого сараю спорудили щось на зразок платформи, яку, наче п'єдестал, підсвічував ліхтар, який звисав з балки, і де, власне, Старійшина вже величаво сидів на купці соломи. Йому нещодавно виповнилося дванадцять років і останнім часом він значно погладшав, але він все ще був величним кнуром з мудрою і доброзичливою зовнішністю, навіть незважаючи на те, що йому ніколи не підпилювали ікла. Незабаром почали сходитися інші тварини та влаштовуватися, хто як міг, навколо імпровізованої сцени. Першими прийшли три собаки — Квіточка, Джессі та Кусака. За ними гуртом зайшли свині, які вмостилися на соломі прямо перед платформою. Курки посідали на підвіконня, голуби видерлися на сволок під дахом, вівці та корови зайняли місця відразу за свинями і почали пощипувати з-під них сіно. Два ломовики, Боець і Конюшинка, зайшли до сараю разом, дуже повільно і обережно ступаючи своїми величезними волохатими копитами, щоб ненароком не розчавити дрібноту, яка вместилася десь у соломі. Конюшинка була вже немолодою, хоч і міцною кобилою, яку помітно розперло після народження четвертого лошати. Боець був величезним ваговозом майже два метри у холці, а силу мав як у двох коней одразу. Біла смужка на

носі надавала йому трохи дурнуватою вигляду, хоча, як не крути, клепки йому дійсно трохи бракувало. Однак, всі тварини на фермі його поважали за силу волі та неймовірну працьовитість. Слідом за ними йшли Мюріель, біла коза, та Бенджамін, осел. Бенджамін був найстаршим серед фермерської худоби, але характер мав просто нестерпний. Допитатися у нього щось було майже неможливо, а коли він все ж щось казав, то зазвичай це було якесь цинічне зауваження, на кшталт того, що Бог дав йому хвіст, щоб відганяти мух, але навіщо воно йому здалося, буркотів він, адже він чудово прожив би і без хвоста, і без клятих мух. Він був єдиним серед тварин на фермі, хто ніколи не посміхався. А коли його запитували: чому, то він зазвичай відповідав, що не бачив навколо абсолютно нічого веселого. Проте, хоч він і не визнавав цього відкрито, він захоплювався Бійцем. Зазвичай вони проводили майже кожну неділю на маленькому вигоні за садом, паслися пліч-о-пліч, але при цьому навіть не розмовляли.

Щойно коні влаштувалися, до сараю увірвався виводок каченят, який відбився від своєї матусі-качки. Малеча ледь чутно попискувала і метушилась у пошуках затишного місця, де б на них ніхто не наступив. Конюшинка обгородила їх своєю великою передньою ногою, а каченята пригорнулися до неї і враз позасинали. Чи не в

останню мить, демонстративно прихрускуючи шматочком цукру, до сараю єхидно притрусил гарненька, хоч і пустоголова, біла кобилка Моллі, яку містер Джонс запрягав у свій візок, коли їздив до міста. Вона протиснулася через натовп, зайняла місце ближче до платформи і почала грайливо трусити своєю білосніжною гривною, сподіваючись привернути загальну увагу до вплетених туди червоних стрічок. Останньою прийшла кішка і, як завжди, почала видивлятися найтепліше місце у сараї. Нарешті вона вмостилася між Бійцем і Конюшинкою та задоволено замуракотіла. Впродовж усієї промови Старійшини вона мирно спала, навіть не намагаючись прислухатися до того, що він там бовкав.

На зборах були присутні всі тварини, крім Мойсея, ручного ворона, який мирно спав на жердині за дверима. Коли Старійшина переконався, що всі повсідалися і готові його слухати, він відкашлявся і почав:

«Товариші, ви всі вже чули про дивний сон, який мені наснився минулої ночі. Але про нього я розповім трохи пізніше. Спочатку мені потрібно дещо сказати вам. Товариші, думаю, недовго мені залишилося жити на цій землі, але перш ніж я помру, я вважаю за свій священний обов'язок передати вам ту мудрість, яку я нажив за своє довге життя. У мене було багато часу для роздумів, поки

я лежав один у своєму стійлі, і як на мене, я маю повне право стверджувати, що пізнав наше скотиняче життя не гірше, ніж будь-яка тварина, яка нині живе. Саме про це я і хочу з вами поговорити.

Отже, товариші, як же влаштоване наше життя? Давайте подивимося правді в очі: наше життя нещасне, важке та коротке. Ми народжуємося, нам дають рівно стільки їжі, скільки потрібно, щоб ми не вмерли з голоду, і ті з нас, хто на це здатний, обтяжені на додачу важкою і виснажливою працею до останнього подиху. І ось, коли всі соки з нас вичавлені і взяти з нас більше нічого, нас вбивають з жахливою жорстокістю. Жодна тварина в Англії не знає щастя і відпочинку після того, як їй виповнився рік! Жодна тварина в Англії не є вільною! Життя тварини — це ні що інше, як нещастя та рабство. Кажу вам, товариші, то є чиста правда.

Та хіба такий природний порядок речей? Хтось може сказати, що все це через те, що наша земля така бідна, що не може забезпечити гідне життя тим, хто на ній живе. Ні, товариші, тисячу разів ні! Клімат тут сприятливий, а наша англійська матінка-земля така родюча, що здатна забезпечити їжею набагато більшу кількість тварин, ніж тут зараз проживає. Одна наша ферма могла б забезпечити безбідне життя дюжині коней,

двадцяти коровам, сотні овець — і всі вони жили б гідно й горя не знали. Але хіба зараз таке можна собі уявити? Ні, скажу я вам. Чому ж тоді ми продовжуємо миритися з таким жалюгідним існуванням? Майже всі продукти нашої старанної праці забирають у нас люди. Ось, товариші, відповідь на всі наші проблеми! Її можна описати одним єдиним словом — Людина. Людина — ось хто наш справжній ворог. Позбудьтєся Людини, і ви позбудетєся причини голоду і перевтоми назавжди.

Людина — це єдина істота, яка лише споживає і нічого не виробляє. Людина не дає молока, не відкладає яйця, вона занадто квола та слабка, щоб тягти плуг, а ще вона занадто повільна, щоб власноруч зловити кроля у полі. І все ж вона вважає себе владикою всіх тварин. Вона змушує їх важко працювати, але у відповідь дає їм лише той мінімум, який не дасть їм померти з голоду, а решту привласнює собі. Саме ми обробляємо землю і з нашого перегною вона отримує поживні добрива — а що з цього маємо ми? Нічого! Дірку від бублика! От ви, товариші корови, скільки тисяч галонів молока ви дали за цей рік? І куди пішло це молоко, яким ви могли б вигодувати своїх міцних телят? Його до останньої краплі забрали у вас і випили наші вороги. А ви, високоповажні кури, скільки яєць ви знесли цього року і зі скількох з них

вилупилися курчата? Яка доля спіткала ваші яйця? А я вам скажу — їх відвезли на ринок для продажу, щоб Джонс і йому подібні заробили гроші. А ти, Конюшинка, де ті чотири лошати, яких ти народила і які повинні були підтримувати і радувати тебе на старості літ? Їх продали, ледь їм виповнився рік — і жодного з них ти більше не побачиш. Ти чотири рази виношувала і народжувала чудових лошат, а потім йшла тяжко працювати в поле — і що ж ти отримала за свою працю? Мізерний пайок і денник у стайні!

І навіть це убоге існування часто у нас відбирають передчасно, позбавляючи можливості спокійно зустріти старість. Та мені, хряку, гріх скаржитися — мені вже стукнуло дванадцять років, і від мене народилося понад чотириста поросят. Але така наша щаслива кнуряча доля. Проте, врешті-решт жодній тварині не вдається уникнути жорстокої смерті від рук людини. Ось ви, молода свинота, сидите зараз переді мною і випромінюєте здоров'я і життєву силу, але ж не мине й року як ви будете дико верещати, коли кожного з вас будуть жорстоко колоти гострим ножем. На жаль, така доля не омине жодного з вас — корови, свині, кури, вівці, всі ви. Коням і собакам теж не варто хапати зірок з неба. Візьмемо, наприклад, тебе, Боєць. У той самий день, коли твої великі м'язи втратять свою силу, Джонс продасть тебе шкуродеру, який

переріже тобі горлянку і пустить на корм своїм гончакам. Що стосується собак, то коли вони постаріють і стануть беззубими, Джонс прив'яже їм до шиї каменюку і втопить у найближчому ставку.

Хіба ви ще не зрозуміли, товариші, що причиною всіх наших нещасть є тиранія людських істот? Позбудьтеся Людини, і продукти нашої праці будуть належати лише нам. У ту саму мить ми станемо багатими і вільними. Що ж нам тоді робити, запитаєте ви? А я вам відповім — працювати вдень і вночі, не покладаючи рук, щоб одного дня повалити владу людей і назавжди припинити гноблення тварин! Ось моє послання до вас, товариші — хай буде Повстання! Я не знаю, коли настане ця заповітна мить, це може статися через тиждень, а може і через сто років, але я знаю точно, так само точно, як я бачу цю соломинку під своїми ратицями, що рано чи пізно справедливість переможе. Тож присвятіть цій справі, товариші, все своє життя, хай воно у вас і недовге! І, перш за все, навчіть тих, хто прийде після вас, щоб майбутні покоління продовжували боротьбу і кінець-кінцем здобули заповітну перемогу.

І пам'ятайте, товариші, ви маєте бути непохитними та рішучими. Ніякі людські доводи та хитрощі не повинні збочити вас з істинного шляху. Ніколи не слухайте, коли вам кажуть, що у людини і тварини є спільні інтереси, що без процвітання

одного не буде процвітання іншого. Це все зухвала брехня. Людині по цимбалах інтереси будь-кого, крім її власних. А серед нас, тварин, нехай буде повна злагода і незламна єдність у боротьбі за вищу мету. Всі люди вороги. Всі тварини друзі».

У цей момент піднявся жахливий гвалт. Поки Старійшина виголошував свою промову, чотири величезні щури виповзли зі своїх нір і сиділи на задніх лапах, слухаючи його. Собаки їх помітили і почали ганяти сараєм, і пацюкам дивом вдалося ухилитися від їх міцних собачих пащек і втекти геть. Старійшина підняв ратицю, закликаючи до тиші.

«Товариші, — сказав він, — ось що ще нам необхідно вирішити. Дикі тварини, такі як щури та кролі — вони нам друзі чи вороги? Давайте проголосуємо. Виношу на розгляд присутніх таке питання: щури нам товариші?»

Голосування провели відразу, і переважною більшістю голосів було прийняте рішення, що щури все ж товариші. Незгодних було всього четверо: три собаки та кішка, яка, як згодом з'ясувалося, голосувала і «за», і «проти» щурів. Старійшина продовжив:

«Ось майже і все, що я хотів вам сказати. Я ще раз повторюю: ніколи не забувайте про свій тваринний обов'язок боротися з людиною і всім, що з нею пов'язано. Той, хто ходить на двох ногах — ворог. Той, хто ходить на чотирьох (так само як і

той, у кого крила) — друг. І пам'ятайте також, що в боротьбі з людиною ми не повинні уподібнюватися їй. Навіть коли ви переможете людей, не наслідуйте їх звички та пороки. Жодна тварина не повинна жити у будинку, спати у ліжку, носити одяг, вживати алкоголь, курити тютюн, торкатися грошей або займатися торгівлею. Всі звички людини — це зло. І найголовніше, жодна тварина не повинна ображати та знущатися з іншої тварини. Слабкі чи сильні, розумні чи дурні, всі ми побратими. Тварина не вб'є іншу тварину. Всі тварини рівні.

А тепер, товариші, я розповім вам про свій вчорашній сон. Дуже складно передати словами це пречудове видіння. Мені снилося, якою буде Земля, коли з неї зникне людина. Цей сон нагадав мені дещо, про що я давно забув. Багато років тому, коли я був ще маленьким поросятком, моя мати та інші свиноматки співали стару пісню, хоч вони і знали лише мелодію і перші три слова. Я чув цю пісню дуже давно, і вже геть про неї забув. Однак, минулої ночі цей спогад повернувся до мене уві сні. Більш того, згадалися мені і слова цієї пісні — слова, які, я впевнений, співали тварини ще у прадавні часи, але які згодом забулися, і зараз їх мало хто знає. Я зараз заспіваю вам цю пісню, товариші. Я старий і голос мій захрип, але коли я навчу вас цієї пісні, ви зможете співати її для себе як вважатимете за потрібне. Вона називається